

SÓRON ILDIKÓ

„A ti bűneitek siettetik a világ elmúlását.”*

*Csáth Géza A kis Emma című novellájának
biblioterápiás feldolgozása kamaszcsoportban*

A biblioterápiás alkalmazás céljaul szolgáló novella szerzője, Csáth Géza Szabadkán született, 1887. február 13-án. Eredeti neve Brenner József volt, s vér szerinti rokonság fűzte Kosztolányi Dezsőhöz, unokaöccse volt. Édesanyját nyolc évesen vesztette el, s ezt a fájdalmat, az anya hiányát sohasem tudta kiheverni. A rendkívül sokoldalú tehetséggel megáldott fiatalember a Zeneakadémiára készült, de sikertelen felvételi után végül a budapesti orvosi karon kezdte meg tanulmányait. Közben rendszeresen írogatott, novella- és zenekritikákat, tárcákat. Legtöbb írása a Bácskai Hírlapban jelent meg, kedvelt szerzője volt a Budapesti Naplónak is. A Nyugat 1908-tól rendszeresen közölte elbeszéléseit és zenekritikáit. Végzetesen fiatalon, huszonhárom éves korában lett a morfium rabja, s a szerről többszöri elvonókúra ellenére sem tudott leszokni. Orvosi diplomáját 1909-ben szerezte meg, s ezt követően a Moravcsik-féle ideg- és elmeklinika gyakornokaként dolgozott. Két év múlva megjelent „Az elmebetegek psychikus mechanismusa” című tudományos munkája. Legjelentősebb monográfiusa, Szajbély Mihály szerint 1910-től rendszeresen fürdőorvosként is praktizált, s átlag feletti szexuális éhségét a szanatóriumokban gyógyulást remélő női páciensek segítségével elégítette ki. Így ismerkedett meg későbbi feleségével, Jónás Olgával is, akivel 1913-ban az ismerősök legnagyobb meglepetésére összeházasodott. A morfiummal folytatott napi küzdelemben egyre jobban alul maradt. Függségét Szajbély szerint az táplálta, hogy „A művészlét... a csáthi világszemléletben a század első évtizedének végére olyan csapdával azonosult, amelyből az élet megszokott és elfogadott keretei között nincsen kiút.”¹ 1914–15-ben Előpatakon volt körorvos, közben behívták katonának. Közel egy évig a szerb, majd az orosz fronton, később Trencsénben és Budapesten teljesített katonai szolgálatot. Ekkor romló egészségi és idegállapota okán egyévi szabadságot kapott. Ezt követően több kisebb településen dolgozott körorvosként. A katonaság alól 1917-ben véglegesen felmentették. Lánygyermekük 1918 októberében született meg, néhány hónapra rá Csáth

idegileg összeomlott, emiatt a bajai kórház elmeosztályán kezelték. Azonban onnan megszökött és hazament. Tragédiába torkolló ámokfutásában 1919 nyarán lelőtte feleségét, majd öngyilkosságot kísérelt meg, sikertelenül. Visszakerült Bajára, majd a szabadkai kórházba, ahonnan ismét megszökött. Kelebiánál szerb katonák fogták el, s ekkor ismeretlen helyről származó anyaggal megmérgezte magát.

Csáth alkotóművészete, egyedi látásmódja hűen tükrözi a gyakorló elmeorvos és a gyakorló morfinista élettapasztalatát. Elképzelése szerint az emberi személyiség több összetevőre, ún. *komplexre* bomlik, mely komplexek együtt alkotják a személyiséget. Az „egészséges” és a „torz” személyiségfejlődést, azaz orvosilag tekintve a normális embert az örülttől vagy a bűnözőtől csupán e komplexek *arányában bekövetkezett eltolódás* különbözteti meg. „Csáth élet- és művészetfelfogásának lényege az, hogy *az ember élete egzisztenciális létén túl fantáziavilágával együtt teljes egész*. Ezért térnek vissza gyakran hősei a gyermekkori teljesség színtereire (A varázsló kertje, A varázsló halála) vagy az álmok világába (Egyiptomi József, Délutáni álmok). A világ – az ő szemében – csonka, darabokra törött (ld. Ady), s a *töredékes valóság már gyermekkorában eltorzítja a személyiség egészséges fejlődését*. Ezért van az, hogy nemcsak felnőtt hősei vannak tele gyilkos indulatokkal (Gyilkosság), de ártatlannak tűnő gyerekhősei is szadista hajlamoktól indítatva gyilkosságra vetemednek (Anyagyilkosság, A kis Emma)”². Legértékesebb novelláit az időviszonyok bravúros érzékeltetése, a tárgyilagos, hűvös, távolságtartó hangnem, a részletek szimbólikus-allegorikus ábrázolása jellemzi. Két legjobb színvonalú, legegységesebb elbeszéléskötete *A varázsló kertje* (1908) és *Az albíróék és egyéb elbeszélések* (1909) című kötetek, melyek még a szertől mentes, rendkívül érzékeny lelkületű és igen kritikus *szemlélő* írásai. Kosztolányi szerint „Élesre fent késeket rejtegetett szívében”.

A KIS EMMA CÍMŰ NOVELLA BIBLIOTERÁPIÁS FELHASZNÁLÁSA

A novella 1912-ben íródott, ekkor Csáth már két éve a morfium rabságában élt, a róla való leszokásért folytatott harc naplója szerint a minden napok meghatározó elemévé vált. A szer rendszeres szedése következtében a személyiség a pillanatnyi felszabadultság után igen hamar befelé fordul, bezáródik, tompul a gondolkodás, kábultság lesz úrrá az egyénen. *A kis Emma* minden bizonnyal a szerrel való küzdelemnek egy sikeres szakaszában született, melyet igazol a szerkezetileg rendkívül tudatosan felépített forma és a nagyon pontos, célra törő, metaforikus fogalmazás.

A keretes elbeszélés témájául a századforduló irodalmában meghatározó szerepet betöltő *gyermek* áll, de nemcsak a művészek kedvelték e toposzt, hanem a pedagógia, pszichológia neves művelői is. „A gyermek jelkép lett. Ő volt az érzés, az ösztön és a sugallat, aki kívül áll az osztály-

harcok porondján és az ész meddő töprengésén. (...) A gyermekbe (...) sok mindent beleláltunk! Ő volt az Ember kezdete, majdnem mintaképe is.”³ „A gyermekhős, a gyermekmotívum (...) archetipikus jellegű, a legősibb, leggazdagabb jelentésű képek egyike, kultúrtörténeti toposznak tekinthető. Feltűnt már a mítoszokban is, s korántsem véletlen, hogy gyermekeket, kisdedekeket vártak megváltóként mind a különféle vallások, a krisztusi csakúgy, mint a buddhai. Az ember, az emberiség el nem apadó reménykedésének jelképe a sokféle »Gottkindmythos« (...) S a gyermekhős, a gyermekmotívum új és új alakokat öltve, jelentésváltozatok sokaságát teremtve végigkísérte a művelődéshistóriát, szűkítve a kört: az irodalom történetét.”⁴ Csáth novelláiban a gyerekkor „nem csupán éden, problémátlan boldogság és teljesség (...). Komplexitásban, ambivalenciáiban ragadja meg ő ezt az időszakot, színét és fonákját, magasát és mélységét egyaránt bemutatván. Otthonos és otthontalan, hívogató és taszító, szenzációs és unalmas, értelmes és értelmetlen, ismerős és idegen, nyájas és félelmetes, feloldó és szorongató világ veszi körül a gyermekhősöket.”⁵ Biblioterápiában a gyermek archetípusának előtérbe helyezése által rendelkezik ez az elbeszélés különlegesen erőteljes személyiségformáló erővel. *A kis Emma* egyik neves elemzője, Lőrinczy Huba szerint a „pokoljáró” történetek közé tartozik, melyekben „a könyörtelen pusztítás jelképévé lényegül a gyermek toposza. A lehetséges véglelet, a mítosz elfajulását, örvénylő veszedelmét jelenítik meg e történetek, a gyerekekben lapuló ősembert, a rációval ölelkező irracionálisitást (...) a káosz irgalmatlan rendjét, a pusztítás dermesztő logikáját.”⁶ Kamaszcsoportban való alkalmazása emiatt is érdekes lehet, hiszen a novella „a végletek közt vergődő, a nappal és az éjszaka határait oda-vissza áthágó kamaszpsziché”⁷ működéséről ad hajszálpontos diagnózist. *A kis Emmában* a játék és a pusztítás, a gyűlölet és a szeretet, az ölés és az öllelés egymást váltogatva jelenik meg, s a felnőtt világból kapott mintát követve válnak gyilkosokká a gyerekek. „A gyermeki, archetipikus ösztön a világ legalizált, nap nap után hivalkodó agressziójában ismer magára.”⁸ A fájdalomszerzéstől eufórikus állapotba kerülő tanító mintáját a bulvárlapok híradásaiból vett gátlástalanul naturalista kivégzés-leírás tovább erősíti. Mindez nem feltétlenül kellene, hogy tragédiához vezessen. Csáth azonban nem „kegyelmez” kis hőseinek, a történet végül is azért torkol-

...kamaszcsoportban
való alkalmazása is
érdekes lehet...

lik gyilkosságba, mert a gyermekek a legalapvetőbb elemi érzellemmel, a szeretettel sem tudnak mit kezdeni, ugyanis nincs minta előttük, nem tanultak meg szeretni. A negatív érzelmek, melyeket viszont gyakran megtapasztalnak körülöttük, rossz tanácsadók. Így a fellobbanó testvéri és barátok közti féltékenykedés a még meglévő racionalitást is kitörli a gyerekek gondolkodásából, s pusztán ösztönlényekként cselekszenek. A Csáth-novellák egyik üzenete éppen ez: „a gyermekek nem tudják helyes mederbe terelni a bennük szunnyadó ösztönöket, nincs olyan kalauzruk, aki segíténé őket eligazodni az érzelmek kusza erdejében.”⁹ Az elbeszélések másik fontos üzenete, hogy „A gyermeki sorsok és gyermeki ösztönök világában a mi világunk, a felnőtt-társadalom képe is (...) az egész XX. század legnagyobb tragédiáját előidéző tömegpszichózis jelenik meg például a novella azon részében, amikor „ítéletvégrehajtói” feladatra kellett jelentkezni a gyerekeknek: „Ilyenkor nagy izgalom támadt. Rendesen tízen-tizenöten álltak föl (...), s rohantak neki a legtávolabbi padokból.”¹⁰ A helyes és értékes felnőtt minták hiánya ma is aktuális, a mintákról, példákról való beszélgetés, a velük való szembenézés pedig fontos része az egészséges személyiségfejlődésnek, s különösen indokolt ez a kamaszok körében. Félelmetesen időszerű a novella napjainkban is. Dr. Kiss Anna: *Bűnbe esett irodalmi hősök* című, 2009-ben megjelent tanulmánykötetéből idézünk: „Az elkövetőkről csak annyit tudok, 2000 májusának végén őrizetbe vették a 14 éves M. Viktóriát, iskolatársát, a 12 éves fiút, ugyanakkor javító-nevelő intézetbe helyezték. (...) Az ügyész emberölés minősített esete, természet elleni erőszakos fajtalanság és kifosztás büntette miatt emelt vádat. Az első fokú bíróság ítéletét 2003 áprilisában hozta meg. A nem jogerős ítélet szerint M. Viktória felelőssége az előre kitervelt, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntetében állapítható meg, amelyet a vádlott közvetett tettesként követett el. Ezért őt a bíróság 6 év és 10 hónap fiatakorúak börtönében végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte. Az ítélet ellen az ügyész súlyosbításért, a védő pedig enyhítésért fellebbezett.”¹¹ A történet megdöbbentően azonos, az elkövetés módja itt is akasztás volt, melyet gyerekek követtek el. Az eddig két alkalommal *A kis Emma* felhasználásával megtartott foglalkozások tapasztalatai szerencsére azt mutatják, hogy elenyésző lehet azoknak a gyerekeknek a száma, akik erre vetemednek, hiszen a csoportban résztvevőkből a történet és annak végkifejlete ösztönösen tagadást, ellenállást, tiltakozást váltott ki. A kamaszok őszinte felháborodással s igen elutasító jelzőkkel illették az elbeszélés gyermek- és felnőtt szereplőit egyaránt. Nem kímélték a szerzőt sem, első reakciójuk általában a következők voltak: „nem normális aki írta”, „szadista”, „elmeháborodott”, „minek ír az ilyen”. Meglepően heves indulatokat váltott ki az állatok kínozása és megölése a diákokból, talán még hevesebbet, mint az Emmával történtek. Az egyik csoportban egy fiú,

akit az osztályok bemutatásakor a tanárok „elég problémás” diákként festettek le, következő találkozásunkkor így fogadott: „ha megint ilyen szadista szöveggel jött, akkor máris kimegyek”. Viszont arra a kérdésemre, hogy ma is elképzelhetőnek tartják-e hasonló események megtörténtét, a többség mindegyik csoportban az egyes jelenetekre és a mű egészére vonatkozóan is igennel válaszolt.

A *kis Emma* képszerűsége, epizódszerűsége¹² remek lehetőséget kínál a csoportokban és részletekben történő feldolgozásra. „A novella több, akár önállóan is olvasható, (kis) történetből áll, melyek összetartozását belső utalások biztosítják (például a szereplők azonossága, vagy bizonyos cselekvések felismerhető ismétlődése). Az egyes történetek részben különböző helyszíneken játszódnak, az időbeli egymásra következés nem feltétlenül érvényesül, talánunk példát párhuzamosságra, de arra is, hogy valamely önállóan is olvasható rövid történet a Csáth-novella kezdetét megelőző időre utal vissza.”¹³ Szinte naplószerűen bomlik ki előttünk a történet, melyet a keretes szerkezetben található naplóra utalás még jobban felerősít.

A novella feldolgozásakor azt a módszert választottam, hogy a keret nélküli szöveget bonítottam fel hat különböző részre (ld. foratókönyv), s ezekkel a részletekkel kezdtünk hozzá a mű élményszintű feldolgozásához csoportmunkában. „Az akasztástörténetek (metaforikusan Zöldié, valóban a kutya és Emma esetében) szerkezetileg is egymás tükörképei, mely jelenetekben az események a következőképpen követik egymást: a büntetésre való felszólítás, az elítélt lefogása, az ítélet végrehajtása, a nézőkre gyakorolt hatás leírása. (...) A történeteket összeolvasva azonban olyan következtetésre is juthatunk, hogy Emmát metaforikusan olyan bűnéért büntetik, mely korábban titokban maradt. (...) Mivel a metaforizáció alapja a motívum ismétlődése, azt is mondhatjuk, hogy Emma akasztásakor minden (az ítélezésben és a végrehajtásban) résztvevő olyan bünt gondol hozzá Emma büntetéséhez, mely saját ‘sérelemeinek’ leginkább megfelelő.”¹⁴ Valójában egy-egy *mint*a ismétlődésének vagyunk szemtanúi, ezért fölvethető a kérdés: hol cselekedhetnének a történetben a szereplők másként? Mi, a történet olvasói, hol avatkozunk be a történetbe, mit tennénk a szereplők helyében? Lenne-e választási lehetőségünk másként cselekedni? S hogy állunk a hasonló mintakövetéses helyzetekkel a hétköznapiakban?

...hol vannak
a játék
határai?...

Fontos kiemelni és részletesen megbeszélni a történetben elkövetett *bűnök*: a fizikai bántalmazást (bullying – Szladek tanító, Zöldi és a többiek), a szóbeli bántalmazást (csúfolódás, sértegetés – Irma), a kegyetlenkedést – Gábor, a bizalommal való visszaélést, az állatkínzást, a gyilkolást. Ki szembesült már hasonlóval? Mi tett abban a helyzetben? Hogyan cselekedne most, változtatna-e akkori reakcióin, tettein? Egy következő nagy feladat lehet annak körüljárása, hogy az elbeszélésben milyen *érzelmek*

szabadulnak *fel* és *el*? Mindenki által tetten érhető az irigység, a féltékenység, a bosszúvágy, a szomorúság, a harag, a düh, az eufória, a csalódottság megjelenése a szereplők viselkedésében. Mely érzelmek hatására cselekszenek? Ismerik-e a diákok ezeket az érzelmeket? Milyen környezetben, kik körében szoktak találkozni velük? Melyik érzelem, hogyan befolyásolhatja a tetteinket? Melyiket tapasztalták már meg eddigi életükben? Milyen érzés volt? Van-e, amit nem szeretnének újra átélni? Vajon miért? Volt-e *bűntudata* a szereplőknek? Az elbeszélés kapcsán arról is fontos lehet szót váltani a diákokkal, hogy mit is

jelent a játék az életünkben. Hol vannak a *játék* határai? Ők átlépték-e már ezeket a határokat, s milyen következmények származtak abból?

Ezek a kérdések a korosztályra jellemző, őket élenként érdeklő problémákat is érintik. A téma provokatív megközelítése lehetőséget ad a szabad véleménykifejtésre, a szubjektív, egyéni olvasatok közös megvitatására. Ezáltal a résztvevők megtapasztalják az egymásra való odafigyelés fontosságát, a mások eltérő véleményéből fakadó megismerés előnyeit, visszajelzést kapnak társaiktól, s így önmagukat a többiekkel egyenértékűnek, fontosnak és ugyanakkor egyedinek is érezhetik. Tapasztalataim szerint a csoportban végzett biblioterápia e tapasztalások miatt szolgálja talán a leghatékonyabban az egészséges önbecsülés kialakulását annál a korosztálynál, melynek legtöbb személyes problémája éppen az önértékelés nehézségeiből fakad.

A foglalkozáson először csoportmunkában kezdjük meg a történet feldolgozását, majd közösen meghallgatjuk az egyes csoportok beszámolóit a kapott részletekhez kapcsolódó feladatok alapján. A történetek helyes sorrendjének kialakításában már együtt dolgozik mindenki, s közösen beszéljük meg a bűnökre, érzelmekre, játéokra vonatkozó kérdésköröket is. Mivel mind az érintett témakörök megbeszélése, mind pedig a novella

...*beszélgetés*
a tanár-diák
viszonyról...

csoportokban történő megismerése teljes körű, koncentrált figyelmet, nagyfokú azonosulást igényel a résztvevők részéről, a foglalkozás lezárásánál segíteni kell a feloldódást, megkönnyíteni a hétköznapi életbe való visszahelyezkedést. Ebben támaszkodhatunk ismét az elbeszélésre: a keret, mely eltávolítja az eseményeket a személyes érintettségtől, erre ad lehetőséget. Csak ekkor válik ismertté a csoport előtt ugyanis, hogy egy naplóbejegyzést olvastunk. A naplóírás, mint műfaj valószínűleg a többség számára ismerős lesz, vélhetően többen éltek már ezzel az önkifejezési formával. A foglalkozás legvégére szánt feladat – egy napló fizikai megalkotása – remélhetőleg a beszélgetés eddigi menetét egy egészen más síkra tereli, így az átéltek feldolgozása is immáron más szinten, a személyiség mélyebb rétegeiben „dolgozik” ettől a ponttól kezdve.

Forgatókönyv

Csáth Géza: A kis Emma című novellájának alkalmazásához

Célcsoport: lányok-fiúk vegyesen, 14-17 éves korosztály

Ideális létszám: 12-15 fő, max. 20 fő

Helyszín: egy könyvtár elszeparálható helyisége (klubhelyiség, mese-szoba, tini-kuckó)

Milió: kávéházi környezet székekkel, kisasztalokkal, természetes fény, esti órákban az olvasást lehetővé tevő világítás, lehetőség szerint egészséges szobanövények a térben

Időtartam: 90 perc

Alkalmazott módszer: aktív és receptív biblioterápia, komplex terápiás elemekkel gazdagítva

Alkalmazott irodalmi mű: Csáth Géza: A kis Emma (novella)

in: Csáth Géza: Válogatott elbeszélések <http://mek.oszk.hu/00600/00630/00630.htm> (Egybevetve az eredetivel: Mesék, amelyek rosszul végződnek / Csáth Géza. - Budapest: Magvető, 1994. p. 419–426.)

Főbb terápiás lehetőségek: ambivalens érzések bemutatása, értelmezése, tudatosítása; tanár-diák viszonyról való beszélgetés; a kötődések különböző szintjeinek az érzékeltetése (barátság, haverság, szeretet, szerelem); az önálló felelősségvállalás kérdése; negatív érzelmekkel való szembeesülés, azok lehetséges kezelési módjainak bemutatása (kegyetlenség, féltelenség, düh); életvezetési stratégiák felmutatása; mintakövetés.

A Terapeuta ismerteti a foglalkozáson való részvétel szabályait:

- nincs kötelező válaszadás, lehet passzolni a kérdést, ha valaki végképp nem akarja megosztani a véleményét a többiekkel;

gócpont

- a foglalkozáson elhangzott véleményeket, gondolatokat nem szabad másoknak tovább adni, csak azt az élményt szabad megosztani, ahogy Te érezted magad;
- javasolt nyitott szívvel és lélekkel lenni jelen;

RÁHANGOLÓDÁS

A csoportmunkával kezdünk, a csoportok véletlenszerűen alakulnak ki, ezt egy asszociációs játék segítségével oldjuk meg. A résztvevők különböző színű szalagokból választanak. Négy szín van, mindegyik színből négy-négy darab szalag. A választást indokolni kell. Végül az egyforma színt választók kerülnek egy csoportba. A csoportok választanak egy „szónokot”, aki a csoport véleményét közvetíti a többiek felé, ill. választanak egy csoport/fantázianevet maguknak. Ezt egy papírlapra felírják s elhelyezik az asztal közepére.

CSOPORTMUNKA – A SZÖVEG MEGISMERÉSE

2/A Minden csoport húz egy szövegrészletet.

Hat részlet, fénymásolatban előkészítve vár egy-egy borítékban. A részletek eltérő hosszúságúak, a történet egyes, önállóan is értelmezhető részei. Az elbeszélés keretét (legeleje, legvége) nem tartalmazza egyik boríték sem.

2/B A kapott szövegrészletet az alábbi szempontok alapján dolgozzák fel:
Kik a részlet szereplői?

Mi történik a részletben? Max. 5 mondatban fogalmazzatok meg és írjátok rá a lap hátuljára!

Megtörténhet-e a valóságban az, amit itt olvastatok?

A feladat elvégzésére 10 perc áll rendelkezésre.

2/C A csoportok beszámolnak arról, hogy miről szól a szövegük, kik szerepelnek benne, milyennek találják a szereplőket.

3. Közösén, egy csoportként dolgoznak a továbbiakban. Feladataik:

- Rakjátok sorrendbe a részleteket!
- Van-e olyan részlet, amelyet semmiféleképpen nem raknátok bele az elbeszélésbe?
- Miért? Miről szól? Milyen érzéseitek támadnak az adott szövegtől?
- Beszélgetés a novella kapcsán az alábbi kérdések segítségével:

Kinek tetszik? Kinek nem tetszik? Miért?

- Van-e valamilyen érzés, amely most a hatalmába kerített?
- Mit tennél most a legszívesebben?
- Mely fogalmak jutnak eszedbe a történetről?

Lehetőségek: gyilkosság, verés, verekedés, kegyetlenkedés, szerelem, erőszak, játék, szépség, bátorság, gyávaság, bizalom, bizalommal való visszaélés, tehetetlenség, szégyen, szomorúság, irigység, féltékenység, kiszolgáltatottság, kínzás, csalódottság

(Szükség esetére az itt felsorolt tulajdonságok, fogalmak egy-egy kártyára nyomtatva elő vannak készítve, segítségként ezekből is lehet választani s az alapján folytatni a beszélgetést. – Hogyan kapcsolódik a novellához ez a kifejezés?)

- Melyik az a bűn vagy érzés a most felsoroltak közül, amelyet úgy érzel, soha nem tudnál megtenni, felvállalni?
- El tudnád-e képzelni magadat valamelyik, a novellában szereplő helyszínen? (Lehetőségek: iskolai osztályterem, iskolai folyosó, ház udvara, játszótér, padlás)
- Mit tennél, ha ott lennél? Hol, hogyan avatkoznál bele az eseményekbe?
- Melyik szereplő helyzetébe tudod beleélni magadat? Mit tennél az ő helyében?

A NOVELLA KERETEINEK A MEGISMERÉSE, FELOLVASÁSA.

- Változott-e a véleményetek, hogy megismertétek az előzményeket és a jelent?
- Mit szóltok a naplóbejegyzéshez?
- Van-e naplótok? Mióta? Hogy néz ki külsőleg?
- Milyen rendszerességgel írtok bele? Kinek íjátok?
- Van-e olyan történeted, amelyet legszívesebben csak a naplóddal (képzeletbeli naplóddal) osztanál meg?
- Valakinek támadt-e kedve a naplóíráshoz?

4. BEFEJEZÉS

Most lehetőségetek van arra, hogy saját, személyetekre szabott naplótokat elkészítsétek. Az asztalokon találtok üres, semleges füzeteket, díszítésre alkalmas papírokat, csillámokat, szalagokat, kép kivágatokat, gyöngyöket, tollakat, írószerszámokat. Ha valaki ajándékba szánná a naplót, amit készít, azt is lehet. Akinek van kedve és ideje, máris bátran belefoghat!

5. LEZÁRÁS

A foglalkozás zárásaként megbeszéljük, hogy ki hogyan érezte magát, mikor lesz a következő foglalkozás, szükséges-e készülniük arra, ha igen, mivel. Elköszönés.

Anyagszükséglet: színes fénymásoló papírlapok, melyekre az eltérő részleteket másoljuk (15 db) ill. papírcsíkok a csoport-kialakításhoz; 15 db teljesen sima, kis alakú spirálfüzet, + 1 mintaként előkészített, feldí-

szített füzet, színes írószerszámok, selyemszalagok, újságkivágatok, csillámok, gyöngyök, szalagok, ragasztó, olló stb.

JEGYZETEK

- * Gyermekgonosztevő / Jókai Mór = Tűnődés gyilkos gyermekekről: Csáth Géza A kis Emma című novellája felett / Németh István Péter = Napút, 2009. 6. szám p. 122.
- 1 Csáth Géza / Szajbély Mihály .- Budapest: Gondolat, 1989. p. 169.
- 2 <http://doksi.hu/faces.php?order=DisplayFace&id=9> (letöltve 2014. november 20.)
- 3 A gyermek toposza Csáth Géza novelláiban / Lőrinczy Huba = Tiszatáj, 1988. 1. szám p. 33.
- 4 i.m., p. 32.
- 5 i.m., p. 47.
- 6 i.m., p. 40.
- 7 i.m., p. 41.
- 8 i.m., p. 42.
- 9 i.m., p. 624.
- 10 i.m., p. 624.
- 11 Párhuzamos történetek : Gondolatok a gyermekkorú elkövetőkről Csáth Géza A kis Emma című novellája alapján / Dr. Kiss Anna = Bűnbe esett irodalmi hősök / Dr. Kiss Anna .- Publicitas Art Media Kft. :Budapest, 2008. p. 91–92.
- 12 A Csáth-novellák filmszerúsége / Höfle Attila = Életünk, 1998. 5–6. szám p. XXVI.
- 13 i.m., p. 21.
- 14 Si.m. p. 23.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ösztönélet Csáth Géza novelláiban / Brassai Zoltán = Üzenet, 1994. 9–10. szám
- Mesék, amelyek rosszul végződnek / Csáth Géza – Budapest: Magvető, 1994.
- <http://doksi.hu/faces.php?order=DisplayFace&id=9> (letöltve 2014. november 20.)
- Szövegek próbája: Az elbeszélés lehetőségei: Csáth Géza: A kis Emma / Finta Gábor = Modernitás és modernizáció: Tanulmányok a modern magyar próza és kritikai gondolkodás témaköréből / Finta Gábor . – Szombathely: Savaria University Press, 2011.
- A Csáth-novellák filmszerúsége / Höfle Attila = Életünk, 1998. 5–6. szám, melléklet
- Párhuzamos történetek: Gondolatok a gyermekkorú elkövetőkről Csáth Géza A kis Emma című novellája alapján / Dr. Kiss Anna = Bűnbe esett irodalmi hősök / Dr. Kiss Anna – Publicitas Art Media Kft. Budapest, 2008. p. 89–93.
- A gyermek toposza Csáth Géza novelláiban / Lőrinczy Huba = Tiszatáj, 1988. 1. szám p. 32–42.
- Tűnődés gyilkos gyermekekről: Csáth Géza A kis Emma című novellája felett / Németh István Péter = Napút, 2009. 6. szám p. 117–123.
- Csáth Géza / Szajbély Mihály – Budapest: Gondolat, 1989.
- A gyermekmotívum Csáth Géza novelláiban / Szontagh Pál = Üzenet, 1997. 9–10. szám p. 623–625.